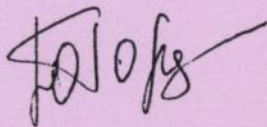

Гомельська Юлія Олександрівна

УДК 78.071.1

**КОМПОЗИТОРСЬКА ОСВІТА У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ
ЯК ФЕНОМЕН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

00762020 (H)

8 Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії музики та композиції
Одеської державної музичної академії імені А.В. Нежданової
Міністерства культури і туризму України

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Академії мистецтв України
СОКОЛ Олександр Вікторович
Одеська державна музична академія
імені А.В. Нежданової,
зав. кафедрою теорії музики та композиції

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
КОЗАРЕНКО Олександр Володимирович
Львівська державна музична академія
ім. М.В. Лисенка,
зав. кафедрою теорії музики

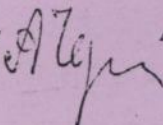
кандидат мистецтвознавства
МУРАВЬСЬКА Ольга Вікторівна
Одеська державна музична академія
ім. А.В. Нежданової,
доцент кафедри сучасної
музики та музичної культурології

Провідна установа: Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т. Рильського,
відділ музикознавства

Захист відбудеться "19" квітня 2006 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук в Одеській державній музичній академії імені А.В. Нежданової за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Новосельського, 63, Малий зал. З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської державної музичної академії імені А.В. Нежданової за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Новосельського, 63.

Автореферат розіслано "14" березня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

А.Д. Черноіваненко

Актуальність дослідження. Проблема удосконалення системи композиторської освіти відноситься до числа найбільш актуальних для сучасної музичної науки. Рішення даної проблеми вимагає дослідження кола питань, присвячених специфіці сучасної композиторської освіти. Для вітчизняного музикознавства дана галузь предметних пошуків залишається новою і потребує спеціального методичного оснащення.

Структура британської музичної освіти сьогодні чітко сформована, враховує проблеми і психологію діяльності композитора, має рельєфно позначені педагогічні принципи викладання і змістовно насичені навчальні програми. Дослідження специфіки композиторської освіти в Британії є важливим для вітчизняної концепції освіти з боку аналізу новацій – різноманітних проєктів у рамках навчання, діалектики традицій і новаторства в сучасній музичній освіті взагалі, принципів організації навчального процесу і його класифікації. Аналіз програм навчання британського студента-композитора представляється нам винятково важливим з науково-теоретичної та особливо з практичної точок зору.

Особливе значення має вивчення британського досвіду в зв'язку з можливим використанням його досягнень у вітчизняній композиторській освіті, в тому числі у творчому педагогічному аспекті.

Об'єкт дослідження – композиторська освіта, що склалася в Європі на сучасному етапі, відповідно, концептуальні принципи і системні положення, на основі яких розроблені навчальні програми, плани і проєкти навчання композиторів.

Предмет дослідження – системні основи і специфічні методи композиторської спеціалізації в музичній освіті у Великій Британії.

Метою дослідження є визначення *інноваційно-пошукового* принципу композиторської освіти у Великій Британії на рубежі ХХ-ХХІ ст. як основного у перспективі його адаптації у вітчизняній музичній освіті.

Конкретними завданнями дисертаційного дослідження є:

- розгляд історичних джерел формування сучасних принципів британської композиторської освіти як феномена європейської музичної культури;
- виявлення специфіки британської композиторської освіти, структури її вищого рівня – ступенів бакалавра і маїстра (магістра);
- аналіз навчальних планів, програм і проєктів на різних ступенях вищої освіти в рамках консерваторій, музичних академій і університетів у Великій Британії;
- розкриття специфіки програми підготовки маїстрів по композиції на сучасному етапі як головного показника *інноваційно-пошукового* принципу;
- аналіз творчо-композиційних методів роботи на уроці над інструментальним і вокальним творами на початковому етапі навчання британського студента-композитора;
- виявлення креативних методів композиторської освіти та їх функціональних засад в процесі створення інструментальної музики.

Методи дослідження зумовлені розглядом в їх єдності творчо-методичних принципів проведення уроку по композиції, навчальних програм, планів і проєктів вищих музичних закладів Британії, що спрямовані на успішне «включення» діяльності майбутнього професійного композитора в культурно-соціальне середовище безпосередньо після завершення навчання, на формування його готовності до самостійної роботи. Звідси звертання до конкретно-історичного, логіко-конструктивного, системного, аналітичного, порівняльного методів. При дослідженні засадничих питань дисертації ми спиралися, у першу чергу, на роботи британських і європейських авторів, а також на вітчизняні праці В. Васиної-Гроссман, М. Гнесіна, Е. Денісова, О. Євлахова, Л. Ковнацької, О. Красотова, Е. Месснера, Є. Назайкинського, О. Соколова, В. Холопової.

Матеріалами дослідження виступають історіографічні матеріали, що містять інформацію про британську композиторську школу. Для аналізу обрані науково-методичні розробки, навчальні плани, програми і проєкти вищих навчальних закладів Британії: школи музики і драми Гілдхолла (*Guildhall School of Music and Drama*), Королівської музичної академії (*Royal Academy of Music*), Королівського музичного коледжу (*Royal College of Music*), Музичного коледжу Триніті (*Trinity College of Music*), університетів Оксфорда (*Oxford University*), Кембриджа (*Cambridge University*), Сассекса (*Sussex University*), Лондона (*City University of London*), Йорка (*York University*), Брістоля (*Bristol University*), Хаддарсфілда (*Huddersfield University*) та ін..

Наукова новизна отриманих результатів визначається широтою історичного охоплення генезису британської композиторської освіти; постановкою проблеми визначення специфіки методу британської композиторської освіти як результату взаємодії з розвитком європейської музичної культури в цілому; постановкою проблеми *інноваційно-пошукового* принципу британської композиторської освіти. Вперше в українському музикознавстві проведено аналіз творчо-методичних принципів викладання композиції на початковому етапі навчання британського студента. Вперше розроблена методика композиторського аналізу як різновиду музикознавчого аналізу в його спрямованості на текст конкретного твору, проаналізовані загальні моменти британської і української композиторських освіт. Вперше визначаються відмінності британської освіти від вітчизняної з метою формування методико-практичних рекомендацій для удосконалення навчання композиторів в Україні.

Ці сформульовані положення **вносяться на захист і складають особистий внесок дисертанта.**

Науково-теоретична значущість роботи полягає у розробці проблеми британської композиторської освіти як явища європейської музичної культури та теоретичних підходів, які можливо використовувати в дослідженні специфіки композиторської освіти взагалі, також як і в дослідженні специфіки освіти різних європейських і світових національних композиторських шкіл зокрема. Запроваджується поняття *інноваційно-пошукового* принципу композиторської освіти в його перективному прямуванні. Виявляється взаємодія британської композиторської освіти і сучасного соціально-культурного простору.

Практична значущість представлених результатів виявляється у використанні матеріалів дослідження в розробці вітчизняних навчальних планів, програм, інноваційних проєктів і рекомендацій з питань навчання композиторів, а також у лекційних курсах по історії, теорії і методики композиції у вищому і середньому навчальних закладах.

Методична значущість роботи обумовлена опорою її проблематики на потреби вдосконалення методики вітчизняної композиторської освіти. Результати дослідження можуть застосовуватися в практичній діяльності композиторів-педагогів у процесі учбової роботи зі студентами в середніх спеціальних і вищих навчальних закладах.

Зв'язок дослідження з навчальними програмами, планами. Тематика дисертації погоджена з планами роботи кафедри теорії музики і композиції ОДМА імені А.В. Нежданової і відповідає перспективному тематичному плану науково-дослідної діяльності ОДМА на 2000-2006 р., зокрема, темі № 4 – «Музично-професійна освіта в сучасній Україні». Тема затверджена на засіданні вченої ради ОДМА імені А.В. Нежданової від 30.10. 2002 р., протокол № 4.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалася на засіданнях кафедри теорії музики і композиції ОДМА імені А.В. Нежданової, а також на наукових конференціях (всього 9): Міжнародний музикознавчий семінар, присвячений К.Ф. Данькевичу, «Трансформація музичної освіти: культура і сучасність», Одеса, 2002; Наукова конференція «Музична освіта України в контексті світового досвіду», Київ, 2002; Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта», Дніпропетровськ, 2003; Міжнародна науково-практична конференція «Захід – Схід: музичне мистецтво і культура», Одеса, 2003; Міжнародна науково-практична конференція «Культура та цивілізація. Схід та Захід», Одеса, 2003; Міжнародна науково-творча конференція «Культура та цивілізація. Схід та Захід», Одеса, 2004; Міжнародна науково-творча конференція «Музичні інформаційні технології: досвід та проблема розвитку», Одеса, 2004; Міжнародна науково-практична конференція «Культура та цивілізація. Схід та Захід», Одеса, 2005; Міжнародна науково-творча конференція «Трансформація музичної освіти і культури в Україні», Одеса, 2005.

Основні положення дослідження опубліковані у чотирьох статтях, розміщених у фахових виданнях.

Структура дисертації: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел кількістю 177 найменувань. Обсяг основного тексту роботи становить 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовуються актуальність обраної теми, наукова новизна дослідження, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання, методологічні засади, розкривається науково-теоретична, методична та практична цінність проведеної роботи, вказуються головні новаційні положення, що виносяться на захист.

Розділ 1 «Музична освіта Європи як унікальне явище і місце в ній композиторської підготовки. Європа і британська система викладання композиції»

присвячений питанням історичного досвіду, який породив систему композиторської підготовки в Британії, що увібрала та асимілювала найбільш передові досягнення сучасних композиторських шкіл Європи.

У підрозділі 1.1. «Художньо самодостатня музика як «логіка музичної композиції» розглядається назване явище як суто європейський феномен. Фіксується історична даність того, що активний розвиток німецької композиторської школи з XVIII по XIX ст. заклав принципи художньої композиції в музиці, а англійська музична система склалася в постренесансний період у принциповій орієнтації на «німецький образ мислення». З'ясовується, що відкрystalізована в першій половині XIX ст. система музичної освіти зобов'язана Австрії-Німеччині, насамперед, і Англії, як культурно з ними зв'язаної, у ствердженні загальноєвропейських устоїв композиторської підготовки. Виявляється, що академічна система композиторського навчання, яка установилася в Англії від XIX ст., зберігає деякі загальні для західноєвропейського академізму принципи, суттєві і для вітчизняної композиторської освіти.

У підрозділі 1.2. «Культурна аура Англії – Великої Британії XIX-XX ст. у її відкритості до європейського принципу мислення» з'ясовується, що Англія виконувала функцію *організатора-хоронителя* «моделей» музичних навичок і принципів, відіграла роль *школи* як сукупності композиторських методів і умінь, стала батьківщиною класики музично-історичної науки і музикознавчої освіти в цілому. Відзначається, що, по-перше, ренесансні стилістичні устої в «новому англійському відродженні» XX ст. спонукали британських музикантів до уважного ставлення до сфери хореографії, музики театру взагалі і зв'язаної з нею кіномузики. По-друге, традиції «відкритості» до європейського навчального досвіду в цілому, сформовані в Англії від XVIII ст., захопили «спектральний» підхід до прямувань композиторського навчання, що максимально охоплює різні як традиційні, так і створені в XX ст. сфери музики (електронної, комп'ютерної, зокрема).

У підрозділі 1.3. «Британська система композиторської освіти в співвіднесенні з вітчизняними принципами і підходами» розкривається поняття про *інноваційно-пошуковий* принцип британської композиторської освіти, що визначається: 1) *моделюванням* в межах навчання професійного середовища майбутньої самостійної роботи композитора в умовах існуючої кон'юнктури і жорсткого відбору в сучасному музичному бізнес-просторі; 2) *максимальною наближеністю* навчальної роботи до практичної композиторської діяльності, до реалій «творчого буття» шляхом надання під час навчання можливості участі в різноманітних, жорстко регламентованих професійних тренінгах-проектах; 3) *багатофункціональною спрямованістю* підготовки британського композитора, вираженою в створенні музично-синтетичних творів (балетно-пластичних композицій, електронної і кіномузики, музики до театральнo-драматичної дії та ін.), на які існує реальний попит у національному і європейському музичному просторі у цілому; 4) *соціально обумовленою динамічністю* формування гнучких, з поступово-послідовною зміною-удосконаленням навчальних програм, виходячи з потреб і завдань, що виникають усередині реально існуючого в суспільстві «музи-

чного соціуму); 5) *оснащенням* студента необхідними знаннями і інформацією в галузі музичного менеджменту як обов'язкової умови-гаранта «облаштованості» композитора в сфері музичної індустрії; 6) *систематичним запровадженням*, розвитком і закріпленням нових форм навчання: планових композиторських симпозиумів-*workshops*, майстрів-класів і семінарів, практики творчого взаємобміну педагогами для читання курсів авторських лекцій по різних спеціалізованих дисциплінам; 7) *наданням* навчальним закладом можливості участі в різноманітних внутрішньо-академічних композиторських конкурсах, що стимулюють зростання майстерності молодих композиторів; 8) *виданням* на конкурсній основі кращих творів студентів.

Розділ 2 «Формування навчальних програм по композиції в Британії та їх зміст. Основні етапи розвитку» визначає історичні умови створення і удосконалення британських композиторських програм.

У підрозділі 2.1. *«Навчальні програми бакалавра і доктора музики до ХХ-го століття. Предмети «гармонія» і «контрапункт»* аналізуються навчальні програми для композиторів у Британії до 1900 р.. Виявляється, що 1) активний розвиток навчальних програм поступово сформував чіткі вступні і екзаменаційні вимоги для навчання за програмами бакалавра і доктора музики до початку ХХ-го ст.; 2) споконвічно основу навчальних програм, крім безпосереднього створення музики, складали дві дисципліни: гармонія і контрапункт, створюючи базис фундаментальної освіти британських композиторів; 3) на рубежі ХІХ-ХХ-го ст. намітилася нова тенденція, при якій гармонія і строгий контрапункт, поступово перетворюючись в суцільно теоретичні предмети, стали «відмежовуватися» і втрачати свій вплив як спеціалізовані дисципліни в межах композиторського навчання.

Відзначається, що специфіка музичного, у тому числі, композиторського, навчання на рубежі ХІХ-ХХ-го ст. виражалася в його призначенні, в основному, для органістів, що займали лідируючі позиції в музичній культурі. Аналіз змісту іспитів та учбово-педагогічного матеріалу показав, що вони формувалися, у першу чергу, на музиці європейських композиторів (німецьких, австрійських, французьких, італійських), що свідчить про могутній європейський культурний вплив на освітній процес. Аналіз навчальних програм свідчить також про творчу наступність і тісні креативні зв'язки усередині європейського культурного простору, що проєктуються в міжнаціональних «зчепленнях» типу Дж.Б. Мартіні – В.А. Моцарт – Т. Атвуд, у тотожності навчальних вимог Дублінського університету з вступними іспитами в Болонську академію і т.п..

У підрозділі 2.2. *«Формування ядра початкових (undergraduate) навчальних програм по композиції в Британії до середини ХХ-го століття: предмет «Техніка композиції»* позначається, що важливою віхою в цьому процесі стала робота Х. Міддлтона «Музичне навчання», що написана у 1945 р. і представляє собою маніфест-«експонування» сучасного британського університетського курсу по музиці. З'ясовується, що 1) до середини ХХ-го ст. в Британії поступово утворилося ядро початкової навчальної програми по композиції як вивчення стилістичних методів творчості, у першу чергу, європейських композиторів; 2) вивчення

стилістичних технік-методів різних історичних епох на основі творчості європейських композиторів стає обов'язковим у британській навчальній програмі, стимулюючи процес поступового додавання до основних музично-фундаментальних дисциплін предмета «техніка композиції» у різних стилях, що є відображенням того періоду часу, коли усе більш зростала орієнтація на історіографію музики; 3) стає можливим більш глибокий і значимий рівень інтеграції в композиторському навчанні: а саме, союзницьке вивчення методів створення музики та її історії; 4) теоретичні методи кінця XIX-го і першої половини XX-го ст., що є індексами «розповсюдженої практики», узурпують дидактичні методи і композиторські процеси попередніх сторіч, виходячи на новий етап розвитку композиторської освіти.

Підрозділ 2.3. «Навчальна програма «Tripos» на сучасному етапі: програми IA, IB, програма II. Ступінь бакалавра музики» розглядає структуру сучасної британської навчальної програми по композиції та її зміст. Як приклад приводяться варіанти контрольної роботи, запропонованої лондонським Музичним коледжем Триніті (*Trinity College*). З'ясується, що основу програми складають вправи-іспити з опорою на творчість європейських композиторів: англійських (Дж. Стенлі, Т. Печелбела, Р. Р. Беннетта), німецьких (І.С. Баха, Г.Ф. Генделя, Ф. Мендельсона), австрійських (Й. Гайдна, В.А. Моцарта, І. Плейеля) і французьких (Ж. Ібера), що є показником відображення впливу національних композиторських шкіл Європи на британську освіту. Виявляється, що однією з основних відмінностей програми є форма одержання екзаменаційної оцінки – надання залікової роботи з усіх предметів винятково в *письмовому* виді, що стає центральним елементом освітнього процесу, якій закріплює навички самостійної роботи студента, здатного до подальшої незалежної діяльності, до самонавчання і розвитку.

Цінним елементом сучасної британської програми є іспит – перевірка уміння студента *самостійно – без допомоги педагога* написати двоххвилинний твір за три години, використовуючи камерний ансамбль, до сценарію, що надається. Визначається, що основа навчальних програм британської композиторської освіти багато в чому подібна з українською, що свідчить про спільність креативних установок названих програм, про існування «загальної площини» перетинання і торкання британської та вітчизняної фундаментально-змістовної освіти, про можливість взаємодії і взаємопроникнення принципів двох освітніх систем.

Підрозділ 2.4. «Урок композиції на початковому етапі навчання британського студента. Методи композиторського процесу: способи творчого вираження у роботі над інструментальним твором» розглядає проблему методів творчого процесу, пропонованих британською методикою на початковому етапі навчання студента на прикладі роботи над створенням інструментального твору з урахуванням рекомендацій європейських методичних розробок. Сьогодні спостерігається співіснування різних стилів, що диктує комплексний підхід до творчості і до композиторського навчання зокрема. Такий комплексний підхід змушує викладачів-композиторів шукати різноманітні творчі методи, найчастіше експериментальні, у роботі зі студентами.

Констатується, що методи творчого процесу є центральними питаннями композиторської освіти взагалі. Британською методикою відзначається, що є один із напрямів освітньої роботи, що спирається на чотири основних – відповідно до функціонального підходу К. Юнга – методи творчого процесу, які кожний композитор обов'язково використовує в різних пропорціях, а саме: мисленневий, почуттєвий, інтуїтивний, сенсорний. У центрі цього «квадрата» – *ego*, що відбирає, посилюючи, або відхиляє ті або інші творчі наміри, виступаючи посередником між різними підходами до процесу творчості. Ці психологічні функції-методи є комплементарними протилежностями, що доповнюють одна одну.

У застосуванні до музичного твору, ці методи і їх різні акцентування є визначальним чинником розвитку і виразності стилю композитора. Хоча всі чотири способи вираження необхідні для збалансованого процесу створення музики, саме акцентування або недостатність того або іншого специфічного типу творчого вираження обумовлює індивідуальний почерк композитора, сприяє створенню його власного стилю. Якщо композитор недосвідчений, то одна або декілька з цих функцій часто зовсім відсутні. Знаючи всі чотири способи вираження, педагог здатний допомогти студенту досліджувати *повний* спектр його творчих можливостей і в такий спосіб активізувати весь його артистичний потенціал. У підрозділі аналізуються принципи роботи над чотирма невеликими творами з врахуванням відповідності домінуючої психологічної функції основному методу творчого процесу.

Як заключне завдання цієї роботи британська методика пропонує написання студентом п'єси, що включає використання всіх чотирьох функціонально-психологічних прямувань у якості творчих способів вираження. Аналіз послідовності обраних студентом композиційних «дій» з боку творчих методів та засобів поглиблення в кожний з них забезпечує розширення креативного потенціалу молодого композитора.

Проаналізований принцип роботи як один із напрямів процесу навчання, що спирається в цілому на європейський досвід викладання композиції, (детермінований роботами П. Булеза, В. Грюна, Г. Хемпеля, В. Вітриха, М. Натале, В. Хуфшмідта, О. Ласко), може бути суттєво корисним у вітчизняному навчанні. *Ан-робація* даних творчих методів успішно здійснилася в рамках експерименту, проведеного дисертантом з учнями першого року навчання композиції в ОДМА. Отримані результати підтверджують високу значущість цього методу і можливість використання його в перспективі у вітчизняній композиторській освіті.

У підрозділі 2.5. **«Методи творчого процесу у роботі над вокальним твором на початковому етапі навчання британського студента-композитора»** досліджуються фундаментальні принципи, пропонувані британською методикою, спроможні допомогти починаючому композитору в його роботі над вокальною музикою. Пропонуються основні етапи роботи над вокальним твором: 1) вибір тексту і попередній аналіз-планування майбутнього твору; 2) професійні «прочитання і розспівування тексту»; 3) виявлення головних – «ключових» – фраз; 4) робота над вокально-мелодійною лінією, деталізація інтонаційно-ритмічної графіки; 5) гармонічне, фактурне рішення.

Аналізуються принципи британського підходу до роботи над вокальним твором і етапи цього процесу. Застосовувані творчо-практичні принципи в українських класах композиції (О. Красотова, Ю. Іщенко, К. Цепколенко, Л. Самодаєвої, С. Шустова, Ю. Гомельської та ін.) дозволяють стверджувати, що британська і вітчизняна методики композиції мають чітко виражену загальну площину креативних підходів у роботі над створенням вокального твору. Проаналізований метод роботи з вокалом був *апробований* протягом декількох років у педагогічно-практичній діяльності дисертанта на уроках композиції.

У Розділі 3 «Програма підготовки композиторів-майстрів (магістрів) на сучасному етапі. Специфіка програми «Ступінь майстра музики в композиції» (*The Degree of Master of Music in Composition*)» аналізується *інноваційно-пошуковий принцип* системи вищої музичної освіти Великої Британії на матеріалі навчальних програм авторитетних британських музичних академій: Гіддхолл-школи музики і драми, Королівської музичної академії, Королівського музичного коледжу, музичних департаментів університетів Сассекса, Йорка і Брістоля. Відзначається, що по складності і насиченості цей курс не уступає вітчизняному аспірантському курсу.

Визначається, що підготовка композитора в системі вищої музичної освіти Британії є багатофункціональною, вираженою в наданій навчальним закладом можливості створення музично-синтетичних творів, на які існує реальний попит у британському музичному просторі. Така реальна можливість у рамках навчального процесу моделює творче поле, конструює креативне середовище майбутньої діяльності композитора в умовах існуючої кон'юнктури і жорсткого відбору. Британська система композиторської освіти ставить своєю метою як можна тісніше наблизити діяльність студента до реалій «творчого буття». У позначенні мети освітнього курсу по підготовці композиторів-майстрів виразно сформульований соціальний запит і зазначена сфера майбутньої практичної діяльності.

Курс підготовки композиторів-майстрів, що включає в себе обов'язкові щотижневі індивідуальні заняття, симпозиуми-*workshops*, аналітичні і теоретичні семінари, є в основному *практичним* і розділеним на спеціальні проекти, що охоплюють широкий спектр сучасних музичних жанрів, розрахованих на максимальне наближення до практичної композиторської діяльності. Як правило, обов'язковими є наступні проекти: кіномузика і музика до телефільмів, танцювальний (*dance*) проект (сучасна хореографія), електронна музика, сучасний вокал, створення так званого «порівняльного» твору, написання тест-творів.

Проект «Музика до фільмів» ставить метою ознайомити з принципами, застосовуваними в роботі над створенням музики до фільму: написання музики до визначеної тривалості часу; синхронізування музики до дії; «укладання» музичного «відрізка» у визначений формат часу; навички написання «розгорнутих» і «скорочено-стислих» аудіо версій-варіантів одного і того ж музичного матеріалу; розвиток гнучкості і свободи композитора в умінні створювати твір певної стилістичної спрямованості в залежності від теми-предмета, призначення, стилю; використання різноманітних творчих підходів і методів у написанні музики до різних кіножан-

рів: драми, трагедії, комедії, лірико-романтичного фільму, фільму для дітей, документального фільму, комерційних телепередач, рекламного продукту і т.д.

Британська система навчас композитора і в галузі *менеджменту* композиторської діяльності. У формі лекцій студент-композитор одержує інформацію про професійні спілки та об'єднання, про роль музичних контрактів, про закони теле- і радіометодології заключення контрактів і створення звукозапису, про взаємини з музичними агентами і видавцями.

Танцювальний (dance) проект прищеплює основні навички роботи в галузі балетного мистецтва, знайомить з особливостями різних видів хореографічного мистецтва, таких, як сучасний танець, пластичний рух, пантоміма, навчає композиторів і хореографів умінню чітко і швидко працювати, не тільки створюючи високпрофесійний продукт, але і виконуючи при цьому творче «замовлення» до запланованого часу. Проводяться практичні щотижневі сесії-зустрічі і дискусії, присвячені темам, що стосуються технічних навичок, професійних «умінь» і здібностей композитора (і хореографа), необхідних у роботі при взаємодії між різними мистецтвами (у даному випадку – музики і хореографії).

Курс електронної музики дає можливість експериментувати з сучасними музичними технологіями у творчому і музично-прикладному плані. Електронна музика – це європейське явище, що пов'язане, в першу чергу, з творчістю європейських композиторів: П. Шеффера, П. Булеза, К. Штокхаузена, Я. Ксенакіса, П. Анрі та ін. Головні завдання курсу сфокусовані на естетиці електроакустичної музики, її історичних перспективах і практичному застосуванні електронних технологій – написанні творів в галузі електроакустичної музики.

Мети цього курсу наступні: забезпечити студентів теоретичним розумінням способів, технічних методів, за допомогою яких електронний звук генерується, керується, може бути розмножений і асимільований; освоїти обладнання, що буде при цьому використовуватися; навчити технічним навичкам, необхідним для оперування обладнанням; подати до уваги студентів найважливіші великі роботи з репертуару світової електронної музики і провести дискусії-обговорення з приводу проблем, що виникають у зв'язку з використанням електронного звуку у творах.

Метою проекту «Сучасний вокал» є спільна творча робота композитора і вокаліста, одним із принципів якої стає імпровізація-«сценка», що докладно аналізується з точок зору: відповідності її запропонованому тексту; «еквівалентності» відображення «діючих осіб» музичними засобами; точності артикуляції і «грамотного» прочитання і розспівування тексту; виразності при використанні регістрів співочого діапазону вокаліста на важливих по змістовному акцентуванню визначених словах, фразах, репліках; наповненості або недоліку «характерних рис» в інструментальному фарбуванні «персонажів».

Даний проект відбиває сучасну в мистецтві тенденцію тяжіння до театралізованого представлення, видовища, візуального дійства. Створюються невеликі музично-драматичні сцени, у яких вітаються всякого роду прояви «театральної» тенденції: активний рух виконавця по сцені під час виконання, жестовість, викорис-

тання говору, шепоту, крику, включення немuzичних звуків у музичну тканину-палітру.

Створення так званого «порівняльного» твору, як один з нових прийомів підходу до навчання композитора, полягає у використанні будь-яких – всіх або окремих елементів музичних параметрів вихідного твору-«основи» (зі світового музичного репертуару) як конструктивної ідеї для написання власного твору. Процес створення такого роду п'єси розглядається на прикладі написання твору, що використовує в якості креативного «базису» «Трьохгрошову оперу» К. Вейля.

Метою даного проекту є навчити студента умінню виразити в створеній музиці своє відношення до «базисного» твору, креативно синтезувати різні аспекти останнього в рамках нової роботи.

Важливим проектом курсу є конкурсний відбір представлених композиторами на розгляд кафедр виконавських факультетів невеликих творів у якості так званих *п'єс-тестів* для обов'язкового виконання на вступному іспиті для тих, хто поступає на інструментальні відділи. Цей проект є серйозним навчальним завданням, оскільки до такого тест-твору пред'являються певні професійні вимоги. П'єси повинні відповідати виконавському рівню інструменталістів, що поступають в учбовий заклад, і, як твори, написані безпосередньо для *поповнення навчального репертуару*, враховувати деякі «задані» умови та обмеження: виконавські можливості того або іншого інструмента; його стандартні технічні характеристики; його різноманітні ефекти і різні прийоми гри; тривалість майбутнього твору за часом; в деяких випадках – визначений необхідний характер п'єси. Відібрані твори *видаються* навчальним закладом і стають *обов'язковим елементом екзаменаційних вимог* для абітурієнтів.

Тест-п'єси пишуться в досить короткі, строго визначені терміни, що ускладнює навчальну мету освітнього процесу. Виконання такого професійного завдання переслідує мету навчити композитора умінню виконувати вимоги замовника, гнучко сполучаючи свій індивідуальний стиль з рекомендаціями та умовами виконавця або оркестру. Така робота готує композитора до майбутньої діяльності, що, як правило, включає і комерційні проекти-замовлення.

Аналіз навчальної програми композиторів-майстрів у Британії показав, що вона є унікальною з позиції спеціалізовано-змстовної насиченості і інноваційно-пошукового підходу до процесу навчання, виражених у розмаїтті музично-синтетичних проектів; враховує і гнучко синтезує всі компоненти, необхідні для одержання високопрофесійної європейської освіти; задовольняє потреби і запити існуючого у суспільстві «музичного соціуму»; розрахована на максимальне наближення до реалій «творчого буття», відображаючи взаємодію британської композиторської освіти і культурно-соціального простору; моделює сучасне європейське і у цілому світове професійне середовище діяльності композитора в рамках учбового закладу шляхом систематичного впровадження інноваційних навчальних проектів; відбиває сучасний процес активного взаємопроникнення різних галузей мистецтва на рівні світової культури; є принципово важливим досягненням європейської музичної культури, оскільки являє собою органічний синтез взаємодії різних національних композиторських шкіл Європи на сучасному етапі.

ВИСНОВКИ

Системи освіти композиторів у Великій Британії і Україні мають багато спільних творчих установок і положень, однак існують і визначені розходження між ними. Перше принципове розходження стосується *об'єму* навчального часу, що відводиться на вивчення дисциплін (у рамках композиторського і взагалі музичного навчання), і форм його використання.

Проведений аналіз навчальних програм показав, що в британських музичних закладах лекційне навантаження складає 20–25% від всього об'єму освітнього часу. Таким чином, на самостійну роботу студента – читання навчальної літератури, підготовку до семінарів і іспитів, створення письмових робіт приділяється набагато більше часу, аніж лекціям. У підсумку, британський студент проводить в аудиторіях у середньому 16 годин на тиждень, а в Україні цей показник у середньому близький до 40 годин на тиждень. На самостійну роботу українського студента приділяється тільки близько 14–18 годин на тиждень, у той же час самостійна підготовка британського учня складає близько 30 годин на тиждень, що в середньому в два рази більше. Таким чином, розходження в кілька разів показує, що воно є *системним*.

Письмові роботи – контрольні та екзаменаційні використовуються в британських навчальних закладах як найважливіший інструмент педагогіки. Письмові роботи і їх аналіз зі студентами на рівні малих груп і індивідуальних занять – центральна частина педагогічної роботи, основа підготовки випускників, здатних до незалежної роботи і до подальшого самонавчання і розвитку. Ця частина навчальної діяльності розглядається як центральний елемент освітнього процесу, оскільки створення студентами письмової роботи вважається найважливішим інструментом розвитку систематичного мислення, логіки, загальних аналітичних здібностей.

У Британії активно заохочується практика *творчого взаємообміну* – запрошення колег-професорів з інших навчальних закладів для читання курсів авторських лекцій по різних спеціалізованих дисциплінах і проведення серії композиторських майстрів-класів і семінарів, що значно розширює межі та діапазон одержуваних студентами знань, знайомить молодих композиторів з творчим кредо і креативними установками професіоналів, дає можливість спілкування з різними композиторами, що представляють іноді діаметрально протилежні точки зору на процес композиторської творчості. Це допомагає суттєво різноманітнити навчальний процес, активно стимулює пошук індивідуального стилю молодого композитора, заохочує його прагнення до подальшої роботи. Така практика інтенсивно впливає на розвиток і формування творчої особистості, підсилюючи інтерес студентів до своєї спеціальності.

Важливою відмінністю британської системи є набагато менша кількість годин, що відводяться на неспеціалізовані дисципліни, які вивчаються *факультативно* або в стисло-концентрованій формі в рамках композиторських семінарів.

Відмінністю британської освіти є система композиторських *симпозіумів-workshops*, що припускають показ роботи над твором у «прогресії» і проводяться у формі відкритої дискусії при активній участі всіх педагогів і студентів композиторського факультету; *внутрішньо-академічні конкурси* композиторів і конкурси на кращий твір для інструменталістів з метою поповнення навчального репертуару; *внутрішні фестивалі сучасної музики*, аудіо і відеозаписи яких залишаються в архівах навчального закладу.

Таким чином, вивчення досвіду британської композиторської освіти дозволяє засвідчувати *визначені відмінності* її від вітчизняної української системи, що виражаються в різному об'ємі навчального часу і формах його використання, у практиці творчого взаємообміну фахівцями, у системі зовнішніх екзаменаторів, в обґрунтованій практиці тотальних письмових екзаменаційних робіт, в іспиті-написанні самостійно твору протягом трьох годин у рамках третього року навчання, у факультативному вивченні неспеціалізованих дисциплін, у поповненні учбово-педагогічного репертуару інструментальних відділів кращими творами студентів-композиторів, у налагодженій системі репетиційного процесу підготовки до виконання нових студентських творів і попереднього планування внутрішньо-академічних концертів, у проведенні внутрішньо-академічних студентських конкурсів і фестивалів сучасної музики, у забезпеченні необхідною літературою і сучасними технічними засобами навчання, у процентній диференціації оцінок учнів, у чіткій градації навчальних ступенів при присвоєнні кваліфікації.

Виявлення цих розходжень дає можливість перегляду і відновлення деяких методико-теоретичних і практичних позицій-принципів української фундаментально-змістовної освіти, що є необхідним для розвитку і удосконалення системи вітчизняного навчання композиторів.

Визначення інноваційно-пошукового принципу британської освіти, вираженого у використанні нових форм, видів і методів навчальної роботи – композиторських *симпозіумів-workshops*, семінарів, внутрішньо-академічних конкурсів, а також у введенні інноваційних проектів у магістерську програму «Ступінь майстра музики в композиції», надає можливість апробації досвіду британської освіти в навчанні українських студентів і поступового запровадження в перспективі його новаторських елементів в українську освіту з урахуванням її специфіки.

Проаналізовані творчі методи роботи на уроці з британськими студентами дозволяють розширити рамки методичних принципів навчання у вітчизняній освіті і побачити можливу перспективу зближення двох систем на сучасному етапі в контексті інтеграції України в європейський освітній простір.

Виявлення креативних методів композиторської освіти (мисленневого, почуттєвого, інтуїтивного, сенсорного) і їх функціональних засад в процесі створення інструментальної музики на початковому етапі може суттєво збагатити методику композиції з застосуванням її принципів як одного з напрямків роботи в українській освіті.

Розроблена методика композиторського аналізу як різновиду музикознавчого аналізу дозволяє визначити відмінність композиторського аналізу від традицій-

ного музикознавчого (і виконавського), виходячи з того, що цей останній звернений до музичного тексту як до *готового* результату творчого акта. Якщо передумови музикознавчого і виконавського аналітичних підходів – відстороненість, погляд з боку, відношення до музичного тексту як до кінцевого продукту музичної творчості, то композиторський аналіз розглядає музичний текст у динаміці – у процесі його становлення, коли можливі межі майбутнього твору тільки формуються. Це означає безпосередню залученість до творчого акту, коли принципово якісно змінюється оцінка засобів музичної виразності.

Взаємодія британської композиторської освіти і навколишнього «музичного соціуму» виражається в безпосередній реакції процесу навчання на виникаючі нові тенденції в сучасній культурі. Такий зв'язок досягається шляхом введення в навчальні програми музично-синтетичних проєктів, що відбивають сьогоденний процес асиміляції-зближення різних галузей сучасного мистецтва. Дослідження принципів британської композиторської освіти, виявлення її специфіки, аналіз її навчальних програм, проєктів і творчих методів роботи дозволяє зробити висновок про те, що вона являє собою сучасну систему композиторського навчання, що враховує психологію діяльності композитора і узагальнює кращі досягнення європейського музичного навчання.

Визначаємо, що основна ідея концепції композиторської освіти у Великій Британії виражається в *єдності* навчання і сучасного культурного середовища, в їх нерозривному зв'язку, в чуйному реагуванні процесу навчання на реалії творчого буття. Відзначаємо також, що британська композиторська освіта, постаючи феноменом європейської музичної культури, виділилася в самодостатню освітню систему, що постійно перетворюється, з провідною роллю інноваційно-пошукового підходу до навчання сучасного європейського композитора.

Основний зміст дисертації відбитий у чотирьох наукових публікаціях у спеціалізованих виданнях:

1. Гомельська Ю. Творча лабораторія молодого композитора: деякі проблеми створення вокальної музики // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник ОДМА імені А.В. Нежданової. – Вип. 4, кн. 1. – Одеса: Друк, 2004. – С. 224-232.
2. Гомельская Ю. Специфика программы «Степень мастера музыки в композиции» в высших музыкальных учебных заведениях Великобритании // Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник ОДМА імені А.В. Нежданової. – Вип. 5, кн. 1. – Одеса: Друк, 2005. – С. 224-232.
3. Гомельська Ю. Проблеми британської композиторської освіти: способи творчого вираження у роботі над інструментальним твором // Теоретичні та практичні питання культурології: Зб. наук. статей. – Вип. XVII – Мелітополь: Сана, 2005. – С.96-109.
4. Гомельська Ю. Формування навчальних програм по композиції в Британії // Теоретичні та практичні питання культурології: Зб. наук. статей. – Вип. XVIII – Мелітополь: Сана, 2004. – С.96-109.

АНОТАЦІЯ

Гомельська Ю.О. Композиторська освіта у Великій Британії як феномен європейської музичної культури. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. – Одеська державна музична академія імені А.В. Нежданової. – Одеса, 2006.

Робота присвячена дослідженню специфіки професійної композиторської освіти в Британії на сучасному етапі, що представляє явище європейської музичної культури. Розглядаються історичні джерела формування британських навчальних програм по композиції, аналізується структура британської освіти: початкові (*undergraduate*) програми, бакалаврський курс і магістерська (*postgraduate*) програма (*The Degree of Master of Music in Composition*).

Вводиться поняття інноваційно-пошукового принципу британської композиторської освіти, вираженого в моделюванні культурно-музичного «соціуму» у рамках вищого навчального закладу шляхом запровадження проєктів, що відбивають сучасні тенденції в музичному мистецтві.

Аналізуються креативні методи роботи на уроці над інструментальним і вокальним творами на початковому етапі навчання британського студента-композитора в ракурсі застосування їх у вітчизняній методиці і виявлення загальної площини торкання британської та української систем навчання. Виявляються креативні методи композиторської освіти (мисленневий, почуттєвий, інтуїтивний, сенсорний). Розробляється методика композиторського аналізу як різновиду музикознавчого аналізу.

Розглядаються етапи роботи над британськими навчальними проєктами – кіномузикою, танцювально-хореографічним, курсом електронної музики, сучасним вокалом, «порівняльним» твором в рамках магістерської програми. Виявляються нові види і форми британського навчання. Визначається мобільна взаємодія британської композиторської освіти і європейського культурно-соціального середовища. Виявляються відмінності британської композиторської освіти від вітчизняної з метою створення перспективи використання деяких з них в процесі професійної підготовки композиторів в Україні.

Ключові слова: британська композиторська освіта, європейська музична культура, інноваційно-пошуковий принцип, структура британської освіти, креативні методи (мисленневий, почуттєвий, інтуїтивний, сенсорний), навчальні програми.

АННОТАЦИЯ

Гомельская Ю.А. Композиторское образование в Великобритании как феномен европейской музыкальной культуры. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – Музыкальное искусство. – Одесская государственная музыкальная академия имени А.В. Неждановой. – Одесса, 2006.

Работа посвящена исследованию специфики профессионального композиторского образования в Британии на современном этапе, представляющего явление европейской музыкальной культуры. Рассматриваются исторические истоки формирования британских учебных программ по композиции с опорой на достижения разных европейских композиторских школ, анализируется структура британского образования: начальные (*undergraduate*) программы, бакалаврский курс и магистерская (*postgraduate*) программа (*The Degree of Master of Music in Composition*).

Вводится понятие инновационно-поискового принципа британского композиторского образования, выраженного в моделировании культурно-музыкального «социума» в рамках высшего учебного заведения путем внедрения проектов, отражающих современные тенденции в музыкальном искусстве; в формировании гибких, с последовательным изменением-совершенствованием учебных программ, исходя из потребностей и задач, продиктованных окружающей музыкальной средой; в практике творческого взаимообмена педагогами для чтения курсов авторских лекций по разным специализированным дисциплинам.

Анализируются креативные методы работы на уроке над инструментальным и вокальным сочинениями на начальном этапе обучения британского студента-композитора в ракурсе применения их в отечественной методике и выявления общей плоскости соприкосновения британской и украинской систем обучения. Выявляются креативные методы композиторского образования (мыслительный, чувственный, интуитивный, сенсорный) и их функциональные основы в процессе создания инструментальной музыки.

Разработанная методика композиторского анализа как разновидности музыковедческого анализа позволяет определять отличие композиторского анализа от традиционного музыковедческого (и исполнительского), исходя из того, что этот последний обращен к музыкальному тексту как к готовому результату творческого акта. Композиторский анализ рассматривает музыкальный текст в динамике – в процессе его становления, когда возможные границы будущего сочинения только формируются.

Рассматриваются этапы работы над британскими учебными проектами – кинематографией, танцевально-хореографическим, курсом электронной музыки, современным вокалом, созданием «сравнительного» сочинения в рамках магистерской программы. Выявляются новые виды и формы учебной работы британского обучения: композиторские симпозиумы-*workshops*, семинары, внутриакадемические конкурсы, инновационные проекты магистерской программы. Определяется мобильное взаимодействие британского композиторского образования и европейской культурно-социальной среды. Выявляются отличия британского композиторского образования от отечественного с целью использования некоторых из них в перспективе в украинском обучении.

Ключевые слова: британское композиторское образование, европейская музыкальная культура, инновационно-поисковый принцип, структура британского образования, креативные методы (мыслительный, чувственный, интуитивный, сенсорный), учебные программы.

ANNOTATION

Gomelska Y.O. The composer's education in Great Britain as a phenomenon of the European musical culture. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the Candidate of Arts according in a specialty 17.00.03 – Musical Art. – Odessa State A.V. Nezhdanova Music Academy. – Odessa, 2006.

The work is devoted to research of specificity of professional composer's education in Britain at the present stage, representing the phenomenon of the European musical culture. The historical sources of formation of the British educational composition programs are considered, the structure of the British education is analyzed: initial (*undergraduate*) programs, bachelor course and magisterial (*postgraduate*) program (*The Degree of Master of Music in Composition*).

The concept of a innovative-searching principle of the British composer's education expressed in modeling cultural-musical space within the framework of a high educational institution by introduction of the projects, reflecting modern tendencies in musical art is entered.

Creative methods of work with the instrumental and vocal compositions at a lesson on the initial stage of training of British student-composer are analyzed in a light of application them in a domestic technique and revealing of a general sphere of contact of the British and Ukrainian systems of training. The creative methods of the composer's education (thinking approach, feeling approach, intuition approach, sensation approach) are elaborated. The technique of the composer's analysis is developed as a kind of the musicological analysis.

The stages of work through the British educational projects – film-music, dance-choreographic project, electronic music, modern vocal, creation of the «comparative» piece in frameworks of magisterial program are considered. The new kinds and forms of educational work of the British training come to light. The mobile interaction of the British composer's education and European cultural-social environment is defined. The differences between the British composer's education and domestic come to light with the purpose of using some of them in the perspectives in the Ukrainian training.

Key words: the British composer's education, the European musical culture, innovative-searching principle, structure of the British education, creative methods (thinking approach, feeling approach, intuition approach, sensation approach), the educational programs.

Ав. 66.937

Мист.

Підписано до друку 11.03.2006 р.

Обсяг 0,9 авт. арк. Формат 60х90/16

Тираж 100 прим. Папір друкарський. Різографія.

Надруковано з готового оригінал-макету.

Інформаційно-видавничий центр ПДМПУ ім. К.Д. Ушинського
65091, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26
тел. (8-048) 732-18-84

4005

Мист